

Adrian Przyborski: Poetyzacja codzienności w „wierszowcach” Mirona Białoszewskiego

Temat: *Poetyzacja codzienności w „wierszowcach” Mirona Białoszewskiego.*

Cele lekcji

Uczeń:

- potrafi scharakteryzować sposób odczuwania świata ukazany w analizowanych wierszach Białoszewskiego;
- umie wykorzystać w interpretacji kontekst biograficzny;
- zna i rozpoznaje wyznaczniki poezji lingwistycznej.

Teksty i konteksty: fragment audio *Finezja literacka* o Mironie Białoszewskim, wiersze Mirona Białoszewskiego *Leżenia, Zbudowani, sklocowani, Przesłuchy, Wąsko* (załącznik); film *Skąd się wzięły bloki*.

Przebieg lekcji:

Uwaga: Propozycję można potraktować jako kontynuację lekcji o bloku (*Jednostka z(a)blokowana*) lub jako odrębne zajęcia.

1. Nauczyciel zapowiada temat lekcji i proponuje obejrzenie filmu *Skąd się wzięły bloki* (<https://www.youtube.com/watch?v=HvSzPHS3uiE>).

Jaka idea towarzyszyła budowaniu bloków? Dlaczego życie w bloku miało być lepsze niż życie w kamienicy?

2. Wprowadzenie kilku informacji o Mironie Białoszewskim:

- poeta, po pierwszym zawale i powrocie z sanatorium, przeprowadził się do jednego z czterech milionów identycznych mieszkań w wieżowcu na obrzeżach Saskiej Kępy;
- przeprowadzka do nowego miejsca zamieszkania była dla poety początkiem nowych zmartwień, ale i wrażeń (które zaowocowały tomem wierszy po trzynastu latach poetyckiego milczenia).

3. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela interpretują wybrane wiersze Mirona Białoszewskiego.

Analiza i interpretacja wiersza *Leżenia* - zagadnienie reifikacji.

- Jak opisane są relacje pomiędzy człowiekiem a łóżkiem?
- Czy leżenie oznacza bierność? Wyjaśnij, odwołując się do tekstu.
- Zanalizuj w kontekście wiersza metaforę „zapaść korzenie”.

Proponowane kierunki analizy i interpretacji:

- Bohater liryczny leży w łóżku, znajduje tam swój azyl, jest bezpieczny, identyfikuje się ze swoim mieszkaniem („mieszkanie-ja”, „leżenie-ja”). Stapia się z ciemnością, przestrzenią, łóżkiem. Brakuje mu energii, żeby wstać, ma stany depresyjne. W ostatniej strofie uznaje, że leżenie sprzyja dobrym myślom, zaś gdy człowiek musi wstać, te od razu go opuszczają...

Analiza i interpretacja wiersza *Zbudowani, skłocowani* - zagadnienie perspektywy.

- Jak życie w bloku wpływa na relacje interpersonalne?
- Porównaj perspektywę horyzontalną i wertykalną w wierszu Białoszewskiego.
- Wyjaśnij związek między sposobem postrzegania przestrzeni w utworze Białoszewskiego a światopoglądem osoby mówiącej.

Proponowane kierunki analizy i interpretacji:

- Bohater liryczny ukazuje poczucie samotności człowieka mieszkającego w wieżowcu. Zwraca uwagę na wpływ otoczenia oraz kształtów otaczających człowieka na sposób postrzegania przez niego rzeczywistości.
- Perspektywa horyzontalna (która wynika z pozycji leżącej bohatera lirycznego) ustępuje miejsca perspektywie wertykalnej (oddającej kształt wieżowców).

Analiza i interpretacja wiersza *Przesłuchy* - zagadnienie percepcji (1).

- Skąd pochodzą hałasy opisane w wierszu?
- Jaka jest relacja pomiędzy dźwiękiem a mgłą w wierszu?
- Jak percepcja wpływa na emocje osoby mówiącej?

Proponowane kierunki analizy i interpretacji:

- Utwór zawiera opis życiowej sytuacji, gdy sąsiadka hałasuje, a osoba mówiąca próbuje jej zasygnalizować swój dyskomfort, stukając w sufit. Okazuje się, że blok wypełniony jest hałasami i odgłosami. Dźwięki ulegają wizualizacji i przemieniają się we mgłę, która jest niebezpieczna, napiera na podmiot liryczny, staje się chmurą ograniczającą widoczność.

Analiza i interpretacja wiersza *Wąsko* - zagadnienie percepcji (2).

- W jaki sposób zostaje zobrazowana przestrzeń w wierszu (korytarz w bloku)?
- Jaką rolę odgrywają w wierszu wrażenia słuchowe i dotykowe?
- Zastanów się, czy można „schronić się w wierszu”? Jak rozumiesz tę metaforę?

Proponowane kierunki analizy i interpretacji:

- Osoba mówiąca opisuje długi, wąski korytarz, przez który idzie, a właściwie przeciska się człowiek. Jest tam ciasno i głośno.
- „Npan” to człowiek zwielokrotniony – takich ludzi jak on jest wielu.
- W korytarzu nie mieszczą się wyrazy: „jede/ npan”, wyrazy zostają wtłoczone w wąskie ramy pionu (mają po cztery głoski). Te zabiegi dają efekt ograniczonej przestrzeni.

4. Podsumowanie.

Jakie znaczenie ma przedmiot (np. łóżko, blok) w twórczości Białoszewskiego?

Jakie są relacje pomiędzy człowiekiem a światem przedmiotów?

Możliwe wnioski:

- Blok w żadnym wierszu nie został przez poetę nazwany domem, towarzyszą mu pejoratywne nazwy: „mrówkowiec”, „bliźniakowiec”, „moloch”, „blokołom”, „ilościowiec”, „babilon”.
- Człowiek zostaje pochłonięty przez świat przedmiotów, rozmywa się, ginie, traci fizyczność.
- Człowiek staje się więźniem przestrzeni i własnych zmysłów, jest też więźniem słów (wiersz to korytarz, blok, labirynt).

Wysłuchanie fragmentu audycji radiowej o zabawach językowych w tekstach Białoszewskiego - *Finezje literackie* z Narodowego Instytutu Audiowizualnego (<http://ninateka.pl/audio/edu-finezje-literackie-1995-miron-bialoszewski-odc-2>).

Zadaniem uczniów jest wynotowanie cech poezji lingwistycznej, np.

- Poezja lingwistyczna zajmowała się badaniem możliwości języka, eksperymentowaniem z jego konwencjami i formami (często towarzyszyła temu gra, zabawa).
- Ze względu na rozumienie języka jako środka ułomnego, niesprawnego i utrudniającego kontakty interpersonalne, poezja ta cechowała się nierzadko nastawieniem parodystycznym.

Zadanie domowe:

- Porównaj sposób postrzegania przestrzeni blokowiska (bloku) w twórczości Barańczaka i Białoszewskiego. Możesz odwołać się np. do wierszy *Każdy z nas ma schronienie* i *Zbudowani, sklocowani*.

Bibliografia:

1. Balcerzan Edward, 1993, *Polska Mirona Białoszewskiego*, [w:] *Pisanie Białoszewskiego*, Głowiński M., Łapiński Z. (red), Warszawa .
2. Barańczak Stanisław, 1988, *Widok z dziewiątego piętra*, [w:] Barańczak Stanisław, *Przed i po. Szkice o poezji krajowej przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, Londyn, s. 20–24.
3. Grądziel-Wójcik Joanna, 2011, „Blok, ja w nim”. *Doświadczenie architektury a rewolucja formy w późnej poezji Mirona Białoszewskiego*, [w:] *W kręgu literatury i języka. Analizy i interpretacje*, Michalska-Suchanek M. (red.), Gliwice, s. 11–31.
4. Rybicka Elżbieta, *Blokowidła Mirona Białoszewskiego, czyli terapia wierszem*. [Online]. [Dostęp: 20 kwietnia 2015]. Dostępny w World Wide Web: http://www.autoportret.pl/files/artykuly/a12_rybickaQ.pdf
5. Sobolewska Anna, 1997, *Maksymalnie udana egzystencja. Szkice o życiu i twórczości Mirona Białoszewskiego*, Warszawa.
6. Sobolewska Anna, 1994, *Maksymalnie udana egzystencja: Miron Białoszewski*, [w:] *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, Brodzka A. (red.), Warszawa, s. 120–121.

Miron Białoszewski
Leżenia

Leżenia

1
naprzeciw nocnych szpar
ciemno-ja
mieszkanio-ja
leżenio-ja

2
leżenie
w wydłużanie się
bez jednej poprzeczki złości która skraca
idzie się tylko na długość idzie się idzie
puszcza się w dobrze sobie bycie
nie kończy się

3
kiedy leżę nie nadaję się do wstania
leżenie zapuszcza korzenie
nie wierzę w poruszanie się
zawsze do wyrwania zielony

4
takie leżenie-myślenie jak ja lubię
to jest niedobre z natury
bo niech ja w naturze
tak sobie leżę-myślę
to zaraz napadnie mnie coś i zje

5
leżąc w łóżku chcę być dobrym
przez sen różnie dużo dobroci
leżenie dobroć wygrzewa
ale wstanie ją zawiewa
(z tomu *Mylne wzruszenia*, 1961)

Miron Białoszewski,
Zbudowani, sklocowani

Wznosi
się
my
z dołu i popiołu.
W dole świeci
ukos
po folwarku.

Moloch
dziś niebieski.

Dojeżdżali, dojeżdżali.

Ja leżę osobno.
Oni zdobywają.
Zdobywali.
Zmrowili.
Babiloniarz.
od ogona-city.

(z tomu *Odczepić się*, 1978)

Miron Białoszewski
Przesłuchy

Co pani
zwariowała
na suficie
i pupu - ku
i pupu - ku
Łapię szczotkę za sztuczny kij
i walę w górę.
I nic.
Nasłuchuję.
I nic.
Wylatuję. Aż wstyd.
To nie ona.
Ucho do ścian.
Po piętrach.
Tu?
Nie.
Tu?
Tam.
I tam.
Dom.
Cały.
Sam.
Mgła.

(z tomu *Odczepić się*, 1978)

Miron Białoszewski
Wąsko

bzyk
ścian
- o, idzie
na
styk
jede
npan
więcej niż cały

(z tomu *Oho*, 1985)

